

ARCHONTOLOGICKÝ VÝSKUM NA SLOVENSKU

Frederik Federmayer

Výskum spoločenských elít patrí v súčasnosti k aktuálnym trendom slovenskej historiografie. Primárna pozornosť sa dnes orientuje najmä na objasňovanie ich úlohy v spoločensko-sociálnych procesoch, politickom dianí či kultúrnom vývoji na našom území. Za dôležitý sa tiež považuje biografický výskum významných osobností našej minulosti. V tejto problematike majú svoju nezastupiteľnú úlohu pomocné vedy historické, najmä archontológia, prozopografia a genealógia.

Najmä archontológia, ktorej primárnym cieľom je personálny výskum hodnostárov, funkcionárov, úradníkov, zamestnancov a ich kariérnych biografii, môže zohrať dôležitú úlohu pri historickom poznávaní spoločenských elít našej minulosti. Treba však konštatovať, že táto mladá vedná disciplína si v slovenskej historiografii stále iba hľadá svoje miesto. V našich podmienkach ešte nemá jednoznačne ustálenú terminológiu ani metodologické postupy. V minulých desaťročiach ju totiž na Slovensku nikto systematicky vedecky nepestoval. Istú renesanciu prežíva až v posledných rokoch, keď sa začala univerzitne prednášať na prípravu archivárov a historikov. Signifikantné je, že dodnes u nás nevyšla ani jedna významnejšia archontologická monografia, len niekoľko menších prác a štúdií z posledného obdobia.¹ Najčastejšie výstupy archontologických výskumov boli publikované vo forme príloh v prácach z genealógie, diplomatiky či dejín správy.²

A pritom tradície archontologického výskumu sú na Slovensku pomerne bohaté. Stačí si napríklad spomenúť na práce polyhistora Mateja Bela či ďalších starších uhor-

¹ Pozri napríklad LACKO, Miroslav. Príspevok k archontológii Vrchného inšpektorského úradu v Smolníku v rokoch 1788 až 1871. In LACKO, Miroslav (ed.). *Montánna história*, 2009, 2, s. 108 – 207; LACKO, Miroslav. Príspevok k archontológii Vrchného inšpektorského úradu v Smolníku do roku 1788. In LACKO, Miroslav (ed.). *Montánna história*, 3, 2010, s. 94 – 195; FEDERMAYER, Frederik. Klement Literát Beczency (a archontológia zástupcov palatínskych miestodržiteľov). In *Historický časopis*, 59, 2011, 3, s. 493 – 513; SOKOLOVSKÝ, Leon. Funkcionári Malohontského dištriktu (I.) 1688 – 1702. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2012.

² KERESTEŠ, Peter. Notár v živote stoličnej samosprávy v 16. a 17. storočí (na príklade Nitrianskej stolice). In *Slovenská archivistika*, 44, 2009, 1, s. 41 – 56; FEDERMAYER, Frederik. Leopold Peck (1560 – 1625) uhorský kráľovský pokladník a jeho rodina. In CZOCH, Gábor (ed.). *Kapitoly z dejín Bratislavy*. Bratislava : Kalligram, 2006, s. 150 – 194; FEDERMAYER, Frederik. Wolfgang Mórócz z Beketfalvy (1575 – 1648). Spoločenský vzostup kariérneho úradníka v ranonovovekom Uhorsku. In *Theatrum historiae*, 9, 2011, s. 201 – 223.

ských autorov (Andrej Lehotzky, Martin J. Kovachich, Karol Wagner), ktoré obsahujú podrobné menné zoznamy krajinských hodnostárov a kráľovských či stoličných úradníkov. Sú to priekopnícke práce, ktoré postavili solídny základ na dnešné moderné archontologické bádanie. Naši kolegovia v Maďarsku na tieto staršie práce dlhodobo nadväzujú. Súčasná maďarská archontológia už niekoľko desaťročí produkuje zaujímavé práce, z ktorých mnohé sa tématicky dotýkajú aj územia Slovenska.³ Stačí uviesť práce Zoltána Fallenbüchela o uhorskom štátnom úradníctve v 17. storočí či Istvána Németha a Árpáda Tótha o mestských funkcionároch Košíc a Bratislavy.⁴

Hoci v našich archívoch chýbajú významnejšie fondy celouhorských krajinských úradov, nazdávame sa, že slovenská archontológia by nemala rezignovať na celouhorské témy archontologického výskumu krajinskej správy. Na druhej strane zachovaná pramenná báza bude našich bádateľov prioritne orientovať na regionálne témy – napríklad na výskum úradníctva nižších kráľovských úradov, banskej správy, na šľachtickú stoličnú samosprávu alebo personálne obsadenie mestských samospráv. Takmer nepreskúmané je zatiaľ úradníctvo feudálnych panstiev, podobne aj dvory najvýznamnejších magnátskych rodov pôsobiacich na slovenskom území. Veľmi perspektívne sa ukazuje archontologický výskum úradov štátnej správy v 19. storočí a prvej polovice 20. storočia, ako aj priemyselných podnikov a bánk z tohto obdobia.⁵

Podnietenie rozvoja archontologického výskumu v našich podmienkach sa stalo cieľom spoločného vedeckého projektu pracovníkov Historického ústavu SAV, Katedry archívniectva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a Katedry histórie Trnavskej univerzity v Trnave, ktorý bol podporený vedeckým grantom *Archontológia slovenských/uhorských dejín – VEGA 2/7174/7*. Publikované štúdie sú vedeckým výstupom z tohto projektu.

---

³ HAVASSY, Péter. A magyar világi archontológiáról (historiográfiai és bibliográfiai áttekintés). In *Levéltári Szemle*, 37, 1987, 2, s. 27 – 46.

⁴ FALLENBÜCHL, Zoltán. *Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon*. Budapest : Osiris, 2002; NÉMETH, István. *Kassa város archontológiája. Bírák, belső és külső tanács 1500 – 1700*. Budapest : Szentpétery Imre Történettudományi Alapítvány, 2006; TÓTH, Árpád. „A polgárok józanabb része...” Pozsony választott polgárai, 1790 – 1848. In *Fons*, 11, 2004, 2, 2004, s. 235 – 276.

⁵ FEDERMAYER, Frederik. Archontológia a jej význam pre genealogický výskum. In *Genealogicko-heraldický hlas*, 19, 2009, 1 – 2, s. 3 – 12.